

Әдәбијат вә ИНЧЭСӘНӘТ

1934-чү илдән чыхып

Азербайжан Совет Јазычылары Иттифагы вә Азербайжан ССР
Мәдәнијәт Назирлијинин органы

Орган Союза Советских Писателей Азербайджана и
Министерства Культуры Азербайджанской ССР

№ 7 (1157)

Шәнбә, 17 феврал 1962-чи ил

Гијмәти 4 гәпик

Сабит РӘҺМАН

ТЕАТР ВӘ ҺӘЈАТ

(МУКАЛИМӘ)

(Бөјүк бир бағ. Күллүк-чичәклик. Драматург
һәзет охуја-охуја кәлиб отуруп, бәзән әли илә
сачларыны гарышдырып, папирос јандырып. Ре-
жиссор дүшүнчә ичәрисиндә бағдан кечдиклә ону
көрүб јакыналашыр)

РЕЖИССОР—Охујурсан? (Драматург кәдрәли
көзләрлә она бахыб һеч бир җаваб вермир, јенә
һәзетә далыр) Мән о мөгәләни байдан-ајаға
дигәтлә охудум. Тәнгидчи тамашаны дәрин-
дән тәһлил еләмәји бачармајыб, үздән кедиб
вә бир аз да шәхсигәрәзлик еләјиб. Онун би-
зимлә чохдан арасы јохдур. Ганыны гаралт-
ма.

ДРАМАТУРГ—(Һәзетни бүкүб бир тәрәфә гојур)
Јахшы, тутаг ки, бу дедикләрин дүздүр, тән-
гидчи мөгәләни биртәрәfli јазыб, шәхсигә-
рәзлик еләјиб. Бәс она нә дејирсән ки, дүнәни
ки тамашада үч чүт-бир тәк адам варды.
Һалбуки чәмиси бир ај бундан габаг премје-
ра олуб? Бағышла мәнни, ачыныны дејим ки,
театр батырды мәнним пјесими.

РЕЖИССОР—(Бу сөздән инчимиш) Театр бәс
Шекспирин пјесләрини нијә батырмыр?

ДРАМАТУРГ—Тарихи пјесләри пис ојнамыр-
сыныз, сөзүм јохдур, анчаг мұасир әсәрләрә
кәдиклә сәнин артистләрин сәһнәдә кәзмәји
дә, данышамағы да бачармырлар. Орда, мән-
ним пјесимдә бир јер вар. Мүсбәт образ
мәнфи образа дејир ки, «сән ондан әл чәк, о
сәни севмәјәчәк, мәнни севәчәк... Мән кәнчәм,
кәнчлик чөлбедичидир». Дүнән артист бу јер-
индә ики дөфә чашды, бүтүн лириканы өл-
дүрдү.

РЕЖИССОР—Мән сәнә демәдимми бу чүмлә-
ләр дашдыг јола охшајыр, адамын ајағына
долашыр, јеримәк олмур? Артист нејләсин?
Дили топуг чалыр.

ДРАМАТУРГ—Артист нејләсин? Әзбәрләсин.

РЕЖИССОР—Әзбәрләмәкдән бир шеј чых-
маз. Пјесдә диалоглар тәби илә һәјати гурул-
малыдыр. Драматургун дили гуру, сөнүк јох,
чанли, образлы олмалыдыр. Персонажларын
һәр бири өзүнә, өз характеринә ујғун дилдә
данышмалыдыр. Белә пјеси гојмаг да асан-
дыр, ојнамаг да.

ДРАМАТУРГ—Сән елә тәнгидчинин сөзләрини
тәкрар еләјирсән ки?

РЕЖИССОР—О јерләрини дүз јазыб. Һәгигәтә
көз јуммаг, дүзә әјри демәк олмаз.

ДРАМАТУРГ—Бәс гурулуш, һаггында јаздыг-
лары нечә, онлар хошуна кәлирми?

РЕЖИССОР—Гәтијән јох. Гурулушу тәһлил
еләмәји бачармајыб. Режиссорун фикрини
тәһриф еләјиб. Мәнним бүтүн јахшы мизанла-
рымы нечә чыхардыб. Мүсбәт оғланла мүсбәт
ғыз бир-бирләринә өз севкиләрини билдирән
эпизод јадындадырмы? Көр мән бу эпизоду
нечә гурмушам? Ғыз дајаныб ашағыда, күл-
ләрин арасында, оғлан чыхыр аҗаға, будағын
үстүндән әлини узатды дејир: «Сәни севирәм».
Бурда режиссорун фикри нәдир? Романтика.
Јәни ешт-инсаны јүксәлдир, учалдыр. Амма
көр тәнгидчи бу барәдә нә гәрибә сөзләр јаз-
ыр? (Һәзетни ахтарыр)

ДРАМАТУРГ—Дајан, охума, билирәм нә јазыб.
Өзү дә дүзкүн јазыб. Јадындадырмы, мән дә
сәнә дедим ки, һәјатда белә шеј олмаз, һеч

кәс өз севкисини аҗаға чыхыб бүтүн дүнјаға
чар чәкмәз. Амма сән гулаг асмадын.

РЕЖИССОР—Демәк, сәнчә мәнним һаггында
јаздыглары дүздүр?

ДРАМАТУРГ—Бәли, тәнгидчи драматуркијаны
билмир, режиссор ишини исә көзәл баша дү-
шүр.

РЕЖИССОР—Анчаг, мәнним фикримә көрә, әк-
синә, о, режиссор ишини билмир, драматур-
кијаны јахшы билдр.

ДРАМАТУРГ—Һә?

РЕЖИССОР—Һә.

(Хорузланыб габаг-габаға дајанырлар, бирдән
драматург сәһнә архасына бахыр)

ДРАМАТУРГ—Одур, кәлир.

РЕЖИССОР—Ким?

ДРАМАТУРГ—Мөгәләнин мүәллифи.

РЕЖИССОР—Салам вермә...

ДРАМАТУРГ—Үзүнә бахма, гој өтүб кетсин.

(Динмәз отурурлар. Тәнгидчи ичәри кирир)

ТЭНГИДЧИ—Һә, нијә белә отурмусуыз, бир-
бириниздән күсмүсүнүз, нәдир? Нијә динмир-
синиз?

ДРАМАТУРГ—Инди ки, сәнин саламына «әлеј-
кәссалам» дејилмәди, бурдан дәрсини көтүр.

ТЭНГИДЧИ—Мән сизә һәлә салам вермәми-
шәм, она көрә дә «әлејкәссалам» дејиб демә-
дијиниз дә билирәм. Сиз лап һаһаг мәндән
инчијирсиниз, достлар! Дүздүр, мөгәләм кәс-
киндир, һәр икинизи чох бәрк тәнгид еләми-
шәм, анчаг нејләјим, һәгигәтдир. Мәнчә, си-
зи јалныз бу чүр кәскин тәнгид һәјата јакы-
лашдыра биләр. Сизин тамашаныз тамаша-
чылар гарышында имтәһан верә билмәди.
Чүнки сиз илләрлә өз кабинетиниздән чых-
мырсыныз, она көрә дә һәјаты јахшы билмир-
синиз. Дүздүр, бәлкә мән дә һәјаты јахшы
билмирәм...

ДРАМАТУРГ—(Оуну сөзүнү кәсир) Онда бәс
билмәдијин шеји нијә башгаларына өјрәдир-
сән?

ТЭНГИДЧИ—Мән өз сөзүмү јох, тамашачы-
ларын сөзүнү дејирәм. Сизин тамашанызда
һәјатын тәһриф олунмасына гаршы һәјатын
өзү е'тираз едир. Мән мөгәләмдә бу е'тиразы
ифадә етмәјә чалышмышам. Сиз бизим мүһи-
тимизи јалныз биртәрәfli көрүрсүнүз. (Дра-
матурга мұрачнәтлә) Хүсусән сән. Бүтүн пјес-
ләриндә ејни мәсәләләри тәкрар едирсән, сү-
рүндүрмә, хәјанәт, аилә позгунлуғу. Бәсдир
чаным, зара кәдик. Нә вахта гәдәр?

ДРАМАТУРГ—Хәјанәт, позгунлуғ мәһв олун-
чаја гәдәр.

ТЭНГИДЧИ—Онлар артыг азалыб, әзифләјиб,
тәһлүкә һесаб олунмур. Бизим дүнјамыз мүс-
бәт адамлар дүнјасыдыр. Онларын характе-
рини вер, марағлы силсиләсини јарат, гој пис-
ләр бу мүсбәт адамлар бахыб тәрбијә олун-
сун.

ДРАМАТУРГ—Дајан, дајан...

РЕЖИССОР—Гој данышсын. Сонра дејәчәк
ки, тәнгиди боғурсуыз.

ДРАМАТУРГ—Гој мәнним суалыма җаваб вер-
син. Бәс онда мұбаризә киминлә кетмәдидир?
Мұбаризәсиз ки, һәјат јохдур.

ТЭНГИДЧИ—Мұбаризә әсәсән... тәбиң гүввә-
ләрлә кетмәдидир.

РЕЖИССОР—Ҙағырылмыш бајатыдыр; инсан
вә тәбиң фәләкәт еләми?

ДРАМАТУРГ—Мән тәнгидчинин өзүнү дә тә-
биң фәләкәт һесаб едирәм. Бу күндән онунла
мұбаризәә башлајырам.

РЕЖИССОР—Мән дә сәнә көмәкчи.

ТЭНГИДЧИ—Сизин бу сөзләринизи гејри-чид-
ди һесаб едиб җаваб вермирәм.

ДРАМАТУРГ—Бәс сәнин сөзләрин чиддидир?
Сәнин бу дедикләрини јени бир шеј дејил. Кон-
фликтсизлик нәзәријәсинин әсәс һөкмләрини
тәкрар еләјирсән.

ТЭНГИДЧИ—Мәнә гара јахма. Конфликтсиз-
лик нәзәријәси илә мұбаризәни әввәлчә мән
башламышам. Конфликтсиз әсәр олмаз, јарат,
конфликт јарат, марағлы јаз. Анчаг һачы га-
ралары, мәшәди ибадлары, һачы әһмәдләри
тәздәдн сәһнәә кәтирмә, һәјатымызда бу саат
онлар јохдур.

ДРАМАТУРГ—Вар, анчаг тамамилә ајры шә-
килдә, ајры гијәфәдәдирләр. Мәшәди Ибад
артыг галстуклу, шлјапалыдыр. Һачы Әһмәд
дөнүб әввәлчә Имамјар олду, инди исә имам-
јарлыг сифәтини дә дәјишиб. Ичласларда
нитгләр дә сөјләјир, бәлкә партијаға да да-
хил олуб. Бах бунлары ахтарыб тапмаг, меј-
дана чыхартмаг вә тамашачыларын гаршы-
сында ифша еләмәк ләзимдыр.

ТЭНГИДЧИ—Онлары мејдана чыхартмаг вә
чәзаландырмаг үчүн бизим мүәјјән органла-
рымыз вар. Мәһкәмә, прокурор јүнкүл ишдир-
сә, јолдашлыг мәһкәмәси... Әдәбијаты хырда-
хурушла долдурма...

ДРАМАТУРГ—Мән дејдим мәнфиликләр чә-
мијјәтимиз үчүн зијанлы олан инсанларын
руһи аләминдәдир, ора әлиндә сәнәд-сүбүт
олмадан прокурор кирә билмир. О ки, галды
хырда-хуруш, онсуз һәјат јохдур. Ирини кәс-
тәрирсәнсә, хырдаһы да кәстәрмәлисән.

ТЭНГИДЧИ—Сизин ириниз чох хырда, хырла-
нызса ири чыхыр. Һәтта театрда мәнфи һиссә-
ләрлә дәлу хырда адамларын ролуну ән јах-
шы актјора верирләр. Сәнин «ири» дејә јаз-
дыгын сөнүк көккәләри исә икинчи дәрәҗәли
актјорлар ојнајыр.

РЕЖИССОР—Сән театрын дахили ишләринә
гарышма. Биз чалышырыг јахшы ролу јахшы
актјора вермәја.

ТЭНГИДЧИ—Одур ки, драматургун бурахдығы
сәһни бир аз да дәринләшдирсиниз, һәјаты
чиркин адамларын ојунчағына дөндәрсиниз.
Һалбуки әтрафыныза дигәтлә бахсаныз кө-
рәрсиниз ки, тәбиәт көзәл, инсанлар көзәл,
онларын ишләри көзәлдир. Руһунуз олсу,
бу көзәллији тәсвир един, улдузларла јары-
шан, уҗа булудлары јарыб кечән, аја учмаға
һазырлашан космонавты тәсвир еләјин! Ро-
мантика верин, романтика!

РЕЖИССОР—Бәс биз романтика верәндә буј-
нузлајырсан?

ТЭНГИДЧИ—Аҗачын үстүнә чыхан артисти
дејирсән?

РЕЖИССОР—Аҗачын вә артистин архасында
режиссорун бөјүк мәгсәдини көрмәк ләзим-
дыр.

ТЭНГИДЧИ—Тамашачыја режиссорун мәгсәди
јох, бәдин тамаша ләзимдыр, хырдалашма-
јын, бөјүк мәсәләләрдән јазын, бөјүк проб-
лемалар мејдана атын. О заман мән ләләши-
низ дә әлимә алым тәләми, сизи елә тәһриф-
ләјим ки, һеч Шекспир һаггында һәлә о гә-
ләт еләјән олмајыб.

ДРАМАТУРГ—Бизә сәнин тәһрифин ләзим де-
јил. Мән о јазычылардан дејиләм ки, тирјәк
кими тәһрифә өјрәнәм вә олмајанда јашаја
билмәјәм. Сәнин ирәли сүрдүјүн тезисләрин
һамысы јанлышдыр. Сән һәјатда мұбаризәни